

Demografische druk neemt toe

De verhouding tussen de inactieve en actieve bevolking neemt de komende dertig jaar flink toe. Dit komt door de vergrijzing. Een hoog migratiesaldo heeft een dempend effect op toename van de demografische druk. Maar ook door een combinatie van een laag kindertal en een hoge levensverwachting kan die druk minder snel oplopen. Een hoog kindertal leidt de komende decennia juist tot een sterkere toename van de demografische druk.

Volgens de meest recente bevolkingsprognose die het CBS in december 2019 heeft gepubliceerd, zal de Nederlandse bevolking de komende dertig jaar met bijna twee miljoen personen groeien, van 17,4 miljoen naar 19,3 miljoen. Het aantal 65-plussers groeit de komende dertig jaar met 1,4 miljoen. Door de stijging van de AOW-leeftijd groeit het aantal AOW'ers minder sterk, namelijk met een miljoen, van 3,1 miljoen nu naar 4,1 miljoen in 2050. Hierdoor zal het aandeel AOW'ers in de bevolking toenemen van 18 procent nu naar 21 procent in 2050. De omvang van de potentiële beroepsbevolking (de leeftijdsgroep van 20 jaar tot de AOW-gerechtigde leeftijd) neemt minder sterk toe, van 10,5 miljoen nu naar 11,2 miljoen in 2050. Deze groei komt door migratie en door de stijging van de AOW-leeftijd. De verandering in de leeftijdsamenstelling van de bevolking leidt tot een schevere verhouding tussen de omvang van de actieve en niet-actieve leeftijdsgroepen.

HIERDOOR ZAL HET AANTAL MENSEN MET EEN NEDERLANDSE ACHTERGROND IN DE POTENTIËLE BEROEPSBEVOLKING MET 1,2 MILJOEN AFNEMEN

DE POTENTIËLE BEROEPSBEVOLKING

Sinds de jaren tachtig is de groei van de potentiële beroepsbevolking teruggelopen. De afgelopen dertig jaar groeide de potentiële beroepsbevolking met 15 procent, de komende dertig jaar bedraagt de groei 6 procent. Hierbij is ervan uitgegaan dat door de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting de AOW-leeftijd zal toenemen van 66 jaar en vier maanden nu naar 68 jaar en negen maanden in 2050. Als gevolg van de sterke daling van de geboortecijfers na 1970 nam de instroom van twintigers in de beroepsbevolking vanaf 1990 af. Tegelijk nam de uitstroom van oudere werkenden juist toe. Deze ontwikkeling zet zich de komende dertig jaar voort. Hierdoor zal het aantal mensen met een Nederlandse achtergrond in de potentiële beroepsbevolking met 1,2 miljoen afnemen. Maar de immigratie zorgt

ervoor dat het aantal mensen met een migratieachtergrond in de potentiële beroepsbevolking juist toeneemt.

ONZEKERHEID OVER DEMOGRAFISCHE DRUK

Een veelgebruikte indicator voor de verhouding tussen de actieve en niet-actieve leeftijdsgroepen is de demografische druk. Dit is de optelsom van de groene en grijze druk. De groene druk is het aantal jongeren (de bevolking jonger dan 20 jaar) als percentage van de potentiële beroepsbevolking. De grijze druk wordt berekend als het aantal AOW'ers als percentage van de potentiële beroepsbevolking.

Volgens de CBS-prognose neemt de demografische druk toe van 65,6 procent nu naar 73,3 procent in 2050. Deze stijging kan vrijwel volledig worden toegeschreven aan de toename van de grijze druk van 29,7 naar 36,8 procent. De toename van de demografische druk hangt af van de ontwikkeling van geboorte, sterfte en migratie in de komende dertig jaar. Een hoog geboortecijfer leidt tot een toename van de groene druk, een hoge levensverwachting tot een toename van de grijze druk en een hoog migratiecijfer tot een afname van de demografische druk omdat de potentiële beroepsbevolking toeneemt.

VERSCHILLENDE DEMOGRAFISCHE TOEKOMSTEN

In het rapport *Bevolking 2050 in beeld: drukker, diverser en dubbelgrijs* van het NIDI en het CBS worden in aanvulling op de CBS-prognose zeven mogelijke bevolkingsvarianten geschetst. Die varianten laten zien hoe sterk de ontwikkeling van de omvang en samenstelling van de bevolking kan variëren als zich uiteenlopende ontwikkelingen in migratie, geboorte en sterfte voordoen.

**IN DIE VARIANT WORDT VERWACHT DAT DOOR DE HOGE LEVENSV-
VERWACHTING DE AOW-LEEFTIJD
STIJGT TOT 70,5 JAAR IN 2050**

De demografische druk is relatief laag in een bevolkingsvariant waarin het kindertal laag is en de levensverwachting hoog. In die variant is de groene druk laag, niet alleen door het lage kindertal, maar ook doordat de potentiële beroepsbevolking relatief groot is als gevolg van de hoge AOW-leeftijd. In die variant wordt verwacht dat door de hoge levensverwachting de AOW-leeftijd stijgt tot 70,5 jaar in 2050. Dit betekent dat in die variant de potentiële beroepsbevolking in 2050 ruim een miljoen 65-plussers telt. De stijging van de AOW-leeftijd zorgt er ook voor dat ondanks de stijging van de levensverwachting de grijze druk maar in beperkte mate stijgt als gevolg van een schaaffect: de hogere AOW-leeftijd leidt niet alleen tot een grotere potentiële beroepsbevolking, maar ook tot minder AOW'ers.

Er is nog een bevolkingsvariant die tot een beperkte stijging van de demografische druk leidt, namelijk een variant met hoge migratie. In die variant is door de groei van de potentiële beroepsbevolking de grijze druk lager dan in de CBS-prognose. De groene druk is niet lager omdat meer migratie uiteindelijk ook tot meer geboorten leidt.

Een hoog kindertal wordt vaak als een remedie voor de vergrijzing beschouwd. Maar dit geldt hoogstens voor de zeer lange termijn. Het duurt tientallen jaren voordat een hoog geboortecijfer tot een substantiële toename van de beroepsbevolking leidt. In eerste instantie zal een stijging van het geboortecijfer leiden tot een toename van de arbeidsvraag (denk aan kinderopvang en onderwijs) en pas veel later tot een toename van het arbeidsaanbod. Als de komende dertig jaar het kindertal hoog is, leidt dat in 2050 vooral tot een sterke toename van de groene druk.

Een bevolkingsvariant met lage migratie leidt tot een relatief hoge demografische druk, doordat de potentiële beroepsbevolking krimpt.

WELKE DEMOGRAFISCHE TOEKOMST HEEFT DE VORKEUR?

Al met al zal de demografische druk in 2050 hoger zijn dan nu, maar de stijging kan in twee gevallen worden beperkt. In de eerste plaats door de combinatie van een laag kindertal en een hoge levensverwachting en in de tweede plaats door relatief hoge immigratie. In het eerste geval is sprake van een relatief oude bevolking met kleine gezinnen, in het tweede geval van een bevolking met een relatief groot aandeel mensen met een migratieachtergrond. In het scenario met hoge immigratie zal de bevolking sterk groeien, tot 20,6 miljoen inwoners in 2050, dat is 1,4 miljoen meer dan in de grijze variant.

Welke demografische toekomst valt te verkiezen, hangt niet alleen af van aantallen mensen, maar ook van hun kenmerken. Gezondheid, opleidingsniveau en maatschappelijke participatie (op de arbeidsmarkt maar ook daarbuiten) bepalen in hoge mate het succes van een verouderende en diverse samenleving. Voor beleid en politiek liggen er belangrijke uitdagingen om de gezondheid te bevorderen en mensen te stimuleren zich hun leven lang te blijven ontwikkelen. De kracht van een meer diverse bevolking hangt af van de vraag in welke mate mensen met een migratieachtergrond beschikken over kwalificaties die nodig zijn op de arbeidsmarkt en of er plaats voor hen wordt ingeruimd om deze kwalificaties te benutten. Een blijvende uitdaging is om te voorkomen dat de vergrijzing leidt tot toenemende tegenstellingen tussen generaties en dat de toenemende diversiteit leidt tot een verscherping van maatschappelijke scheidslijnen. ■

Literatuur:

NIDI en CBS, 2020, *Bevolking 2050 in beeld: drukker, diverser en dubbelgrijs*.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/07/07/bevolking-2050-in-beeld-drukker-diverser-en-dubbelgrijs>

